

Pavčina Šimov,

The transition between restrictive and nonrestrictive adnominal relative clauses

Univerzita Karlova v Praze, Filozofick fakulta, stav anglistiky a amerikanistiky, 2006

Posudek rigorózní práce

Predlozen rigorózní práce se zabývá adjektivnmi vztaznmi vetami z hlediska rozlišitelnosti vet restriktivních a nerestriktivních na základě formálních, syntaktických a sémantických kritérií. Cílem práce je identifikovat jasn ppady obou kategorií a přechodného pásma mezi nimi. Přirazuje se tak k vyzkumu jev charakterizovaných v pojmech centra a periferie v esk lingvistice a gradientu / skalrnosti v anglistice britsk. Tento rys vztazných vet vzbudil jíž pozornost řady dřivjšch autorů. V rozshl uvodn kapitole autorka jejich názory podrobn komentuje a ve vlastním rozboru v rámci svého přístupu na n navazuje. Sousteduje se na míru platnosti jednotlivých kritérií: všechna se jeví do jisté míry nespolehliv. Zejména sémantika vztazných vet se nevyčerpává distinkcí mezi vetami restriktivními a nerestriktivnmi, nýbrž zahrnuje řadu aspektů obsahových, kontextových a diskurzivních v souvislosti s referencí antecedentu. Vyzkum je proveden na korpusu tisíce dokladů ˇerpanch ze ˇtyř funkčních stylů (narativních ˇast beletrie, přim řeči, text novinářských a odborných).

V souladu s domácím pojetím jsou vztazné vety traktovány jako rozvíjející včetně člen, tedy jako složka souvětí, nikoliv jen jako složka substantivn frze, jak je tomu v gramatikách britských. Toto pojetí je vzhledem k zaměření vyzkumu vhodn, neboť pojednání o zkoumanm jevu jako složky substantivn frze by vyžadovalo jeho zařazen mezi ostatn formy substantivn modifikace, v jejichž rámci by bylo třeba stanovit specifiku vztazných vet ve funkci přívlastku a popsat jejich vztahy k ostatním realizačním formám této funkce. Naproti tomu s adjektivn vztaznou vetou jako typem vety vedleš jinn typ vedleš vety nealternuje (obsahov veta ve funkci přívlastku má jinou strukturu). stedn kapitoly práce jsou venovny rozboru korpusu a aplikaci stanovených kritérií na shromždn doklady z hlediska jejich uplatnitelnosti.

V kapitole venovn rozboru korpusu autorka zkoumá vyskyt souvětí se vztaznou vetou, distribuci prostředků relativizace, syntaktick funkce těchto prostředků a sémantickou charakteristiku antecedent. Pokud jde o prvn aspekt, je registrován počet vyskyt souvětí obsahujících vice neř jednu vztaznou vetu. Podle očekávání jsou tato souvětí nejvice zastoupena v odbornm textu a nejméně v přim řeči (pokud lze soudit z kvantitativních dat, neboť absolutn počet a procento se uvádí jen pro beletrii, pro ostatn styly pouze jeden údaj). Také distribuce relativ je ve shodě s charakterem zkoumaných text: v beletrii a žurnalistice převládá *who*, př ˇemž se oba styly rovněž vyznačují vysokm vyskytem *which*, kter je nejčastější v odbornm textu; v přim řeči je nejvice zastoupeno nulov relativum. Sledování syntaktick funkce je zaměřeno na podmět, jin neř podmětové funkce kromě adverbaln jsou souhrnn traktovány jako non-S, třet zkouman syntaktick funkce je přísloven uren; ve všech stylech je nejvice zastoupena funkce podmětu. Nejdůležitější z hlediska cíle práce se jeví ˇtvrt zkouman aspekt, smantick charakteristika antecedentu. Substantivn řidc členy jsou nejprve rozřidny na jména vlastn a jména obecn (vlastn jména jsou zastoupena celkov 8%, avšak z absolutních ˇisel v tabulce 21, s. 88, vyplývá velmi rozdln distribuce v jednotlivých stylech). Další členn je na urit a neurit substantivn fráze, a to podle determintoru. V této ˇast postrádám vymezen termínů determintor a modifikátor, kter se zdj být pouřivny do znan míry synonymn. Především však jde o urit a neurit determintory, a pokud je řidc člen zájmeno, zda zastupuje substantivn frázi určitou (*that, those, these* atd.) ˇi neurčitou (především kompozita se *some, any*). Z premodifiktor jsou z tohoto hlediska nejdůležitější ty, které navozují jedinečnou, a tedy určitou referenci (superlativy, *the only*). Je cenn, že zde autorka rovněž venuje pozornost lexikálnímu významu substantivních řidcch členů z hlediska jeho smantick váhy (npln).

Z kritérií, na jejichž základě se zkoumá míra jejich uplatnitelnosti pro stanoven restriktivn ˇi nerestriktivní povahy vztazné vety, se jeví jako nejméně přukazn kritérium syntaktick. Samo jeho vylenn a pojetí, pevzat z literatury, není přilš přesvdliv: vypustitelnost bez vnho porušen významu vety jako celku jako test nerestriktivnosti je rovněž rys smantick. Uplatnje se především v souvislosti se sémantickou npln antecedent: vznamov przdn antecedenty vypuštn vztazné vety zpravidla nepřipouštj na rozdíl od antecedent s npln bohatší. Syntaktick aspekt by bylo mořno hledat v koordinan povaze nerestriktivních vet, v jejich nahraditelnosti samostatnou vetou (u

vět kontinuativních), popř. v jejich vztahu k subordinaci (nahraditelnosti adverbialní větou, vyjadřuje-li jejich sémantika příčinu, přípustku nebo jiný adverbialní vztah). Avšak i použitelnost těchto testů by byla značně omezená. Obě druhá kritéria, formální a sémantická, se jeví z hlediska stanoveného cíle jako relevantnější, i když se ukazuje, že jsou sama o sobě ve větší či menší míře nespolehlivá. Formální kritérium (interpunkce, zahrnující čárku, pomlčku, závorku; lze sem řadit i tečku před parcelovanou vztaznou větou s větným antecedentem; *wh*- zájmena oddělená interpunkcí na rozdíl od všech ostatních prostředků) bylo porušeno v 21% z celkového počtu 279 nerestriktivních vztazných vět. Nejvíce se na tomto procentu podílí beletrie; zajímavé je zjištění, že jde převážně o odchylky v interpunkci, kdežto relativum *that* se v nerestriktivních větách vyskytlo jen 7x. Z toho lze vyvodit, že jsou *wh*- zájmena z hlediska indikace ne/restriktivnosti neutrální. Neplatnost formálního kritéria byla určena na základě kritéria sémantického, které je nepochybně pro stanovení ne/restriktivnosti nejrelevantnější, stojí tedy v hierarchii použitých kritérií nejvýše. Autorka bere v úvahu jak sémantiku antecedentu, tak sémantiku vztazné věty, a na rozboru dokladů ukazuje, že restriktivita definovaná jako faktor omezující referenci antecedentu se neuplatnila v 51 případech ze celkového počtu 721 restriktivních vět. Restriktivní vztazné věty nevyhovující běžnému pojetí restriktivity byly jednak věty nedostatečně definující antecedent, jednak věty obsahující informaci implicitní již v antecedentu a vztazné věty relevantní nikoliv pro antecedent samotný, ale z hlediska situačního nebo lingvistického kontextu. V tomto směru funkce vztazných vět přechází ze syntaxe a sémantiky do oblasti diskursu jako jeden z prostředků jeho výstavby.

K obecnější připomínce o užívání termínů modifikace a determinace připojuji obecnou poznámku k tabulkám: interpretaci údajů značně ztěžuje neuvádění součtů a procent ve všech řádcích a sloupcích a absence shrnujících tabulek.

Poznámky k jednotlivostem

s. 68: uvádí se, že korpus obsahoval 'a number of discontinuous clauses': lze stanovit jejich přibližný počet nebo procento?

Ojedinele autorka přehlédla nesprávné zařazení dokladů, např. na s. 81, ex. 84 se uvádí mezi doklady na funkci předmětu: vztazné zájmeno je zde podmět; mezi předměty je rovněž zařazen ex. 109 na s. 84 (*the success with which*); ex. (111) na téže straně obsahuje relativum ve funkci adverbialní.

s. 89: mezi determinátory indikujícími neurčitou substantivní frázi se uvádí *both*, které je inherentně anaforické

Určení nerestriktivnosti některých vztazných vět je někdy věc názoru, např. ex. 63, s. 105 (*we live in centrally heated houses that are too big for us*); ex. 123, s. 115, sama autorka komentuje jako těžko interpretovatelný (s. 116).

Závěr:

Předložená rigorózní práce splňuje stanovený cíl: podrobným mnohostranným rozбором rozsáhlého korpusu dokazuje, že restriktivní a nerestriktivní vztazné věty tvoří jen krajní body škály, v jejímž středu je dost rozsáhlé pásmo s typy užití, pro něž není re/striktivnost relevantní. Přináší cenné poznatky především pro výklad sémantiky vztazných vět a jejich funkcí a je významným příspěvkem k charakteristice zkoumaných funkčních stylů. Rigorózní disertaci Mgr. Pavlína Šimové doporučuji k obhajobě pro udělení titulu PhDr.

V Praze 22. června 2006

Prof. PhDr. Libuše Dušková, DrSc.